

De brief

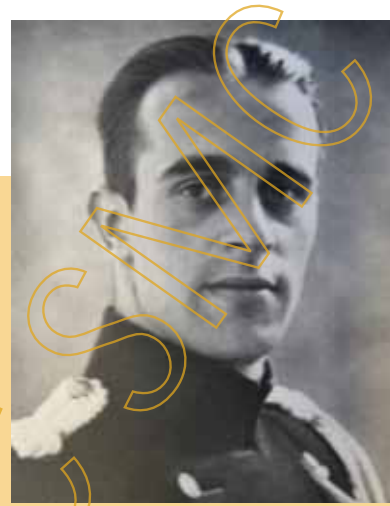
Deel XX uit de serie 'De onbekende helden van 1940-1945'
Door Henk G. Westland, luitenant-kolonel b.d.

Een koerier uit Leeuwarden, een groepscommandant in Zuidhorn, een foto van een Haarlemse politiemann, twee Hollanders in Duitse dienst in Groningen en onvoorzichtig handelen: een samenloop van omstandigheden die wachtmeester Mulder de das om doet.

In augustus 1940 verbindt Jan Mulder zich als marechaussee bij de 4e Divisie Marechaussee; hij komt op in Groningen en zijn eerste plaatsing is de Brigade Emmen. Bij de politie-reorganisatie van maart 1943 wordt Mulder aangesteld als wachtmeester der Staatspolitie en ingedeeld bij de 'Marechaussee (Gendarmerie)' met als standplaats Assen. Drie maanden later wordt hij overgeplaatst naar de Staf Marechausseegebied Groningen. Deze staf is in Groningen stad gehuisvest in de marechausseekazerne aan de Helperbrink en later in een herenhuis aan de Ossenmarkt. Volgens de regels voor ongehuwden woont Mulder in de marechausseekazerne en moet hij deelnemen aan 'de menage in het "Internaat der Marechaussee" aan de Helperwestsingel'. Maar in de kazerne is weinig comfort en vaak slaapt en eet hij bij zijn broer Everwinus in de Witte de Withstraat 3. Zijn moeder woont overigens ook in de stad, in de Bergstraat.

Al in Emmen steunde Jan de illegaliteit door het verstrekken van vertrouwelijke politie-informatie en het beschikbaar stellen van politie-uniformen. In Groningen is hij betrokken bij hulp aan onderduikers. Autohandelaar De Vries, wonend aan het Abel Tasmanplein, werkt illegaal als hoofdverspreider van het Parool en verleent ook hulp aan onderduikers. Daarnaast bemiddelt De Vries bij het uitgeven van valse persoonsbewij-

In Muntendam (prov. Groningen) wordt op 26 februari 1918 Jan Mulder geboren. Zijn vader is daar slager. Maar zijn ouders gaan in 1930 uit elkaar en moeder verhuist met Jan en zijn oudere broer naar Groningen stad. Na drie jaar ulo gaat Jan werken als kantoorbediende en volgt nog twee jaar de handelsavondschoon. Net achttien jaar geworden verbindt hij zich als vrijwillig dienstplichtige bij het Groningse 12e Regiment Infanterie en gaat als dienstplichtig sergeant met groot verlof. Die dienstdtijd zal hem bevallen zijn, want in juli 1937 tekent hij voor zes jaar bij het Korps Politietroepen (PT). Eerst zes maanden opleiding bij het Depot PT in Nieuwersluis en dan wordt korporaal Mulder geplaatst bij de PT-groep Leeuwarden. Kort daarop volgt een plaatsing bij de groep Neerbosch, waar hij en zijn collega's bij Nijmegen de bruggen over het Maas-Waalkanaal bewaken. In het kader van de strategische beveiliging had de regering namelijk in 1935 besloten om het Korps PT te belasten met de bewaking van de bruggen over de IJssel en de Maas, en later over meer bruggen en veren. In juli 1939 gaat hij over naar de PT-groep Dieren, waar hij de Duitse inval zal hebben meegemaakt. Hoe het korporaal Mulder in die meidagen is vergaan, is niet bekend. In juli 1940 wordt hij uit militaire dienst ontslagen.

zen, die hij nu uit Leeuwarden krijgt, sinds de personen die dat in Groningen verzorgden, waren opgepakt. De echtgenote van De Vries verklaart in een procesverbaal: 'Eenige dagen voor de arrestatie van mijn man is de marechaussee Mulder bij mijn man geweest en verzocht hij een vals persoonsbewijs voor een collega te Haarlem'. De Vries was op 13 februari 1945 gearresteerd in verband met het verstrekken van levensmiddelenbonkaarten aan een ondergedoken spoorwegman. Het onderzoek in deze zaak is in handen van Schäper, werkzaam bij de *Sicherheitspolizei* (Sipo) in het Scholtenhuis in Groningen.

Fotograaf Brokken is als koerier op 15 februari fietsend op weg van Leeuwarden naar Groningen met een flinke hoeveelheid boter en kaas in de tassen. Hij wordt helaas door Landwachters aangehouden en overgedragen aan de commandant van de marechaussee-groep in Zuidhorn, onderluitenant Rutgers. Bij fouillering komt een brief te voorschijn geadresseerd aan De Vries, Abel Tasmanplein. Deze brief is afkomstig van een koerierster uit Leeuwarden. Brokken kent de inhoud niet, maar hij wordt daarin wel genoemd onder zijn schuilnaam 'Stukken'. Voor Rutgers is de inhoud voldoende om hem te verdenken van illegale actie, maar ondanks Rutgers' hardhandige verhoor blijft hij volhouden slechts zwarthandelaar te zijn. Rutgers brengt hem de vol-

gende dag naar het Scholtenhuis, waar ook Brokken terecht komt bij Schäper. De bij hem aangetroffen brief maakt volgens Schäper het 'vrij eenvoudige geval' van de distributiebonnenaire van De Vries nu 'minder' simpel. In die brief worden namen genoemd waaronder die van ene J. Mulder en er zit ook een foto in met (valse) persoonsgegevens van iemand uit Haarlem. Ongelukkigerwijs wordt deze persoon op de foto herkend als een politieman door een van de Haarlemse broers Faber, Nederlandse politiemannen werkzaam bij de Groningse Sipo. Nu wordt ook de relatie gelegd met wachtmeester Mulder in Groningen.

In de morgen van 21 februari komt Piet Faber -in uniform van Sipo- op het bureau van de gewestcommandant, majoor Oosterhoff (NSB, Germaansche SS). Hij vraagt of 'zekere J. Mulder' bij zijn staf is ingedeeld, hetgeen Oosterhoff bevestigt, maar Mulder heeft nachtdienst gehad en zal slapen. Hij geeft als adres niet de kazerne maar Witte de Withstraat. Hoe kan Oosterhoff dit nu weten? De vorige avond heeft hij gesproken met opperwachtmeester Pruis van zijn staf over het verzoek van Mulder en een collega om uit de menage te mogen gaan. De mannen betalen nu wel voor de faciliteiten maar maken daar geen gebruik van. Op Oosterhoffs vraag waar de twee dan wel verblijven, antwoordt Pruis dat Mulder bij zijn broer woont op het adres Witte de Withstraat 3.

Faber gaat toch eerst naar de kazerne aan de Helperbrink. Hij treft Mulder daar niet aan, maar een hoofdwachtmeester geeft hem de adressen Bergstraat en Witte de Withstraat. De arrestatieploeg - Piet Faber, zijn broer Klaas Carel en twee bij de Sipo werkzame Nederlandse rechercheurs - gaat eerst naar de Bergstraat. Twee man doen zich voor als Jans vrienden

en mevrouw Mulder verwijst ze naar de Witte de Withstraat. Daar vragen de 'vrienden' weer naar Jan en die wordt gewekt door zijn schoonzuster. Uit haar latere verklaring: 'mogelijk een uur voordat Jan gearresteerd werd, heb ik een persoon bij Jan toegelaten, die aan Jan verteld heeft, dat eenige personen door de SD [Sicherheitsdienst] waren gearresteerd in verband met uitgifte en vervaardigen van valsche persoonsbewijzen. Jan heeft daaraan blijkbaar niet de volle aandacht gewijd'. De volgende morgen brengt Oosterhoff zijn staf

op de hoogte van Mulders arrestatie. Opperwachtmeester Pruis is furieus en beschuldigt Oosterhoff ervan hem op slinkse wijze het adres van Mulder te hebben ontfutseld.

Jan wordt voor verhoor meegenomen naar het Scholtenhuis en daarna ingesloten in het Huis van Bewaring. Zijn broer probeert nog om Schäper om te kopen: 'Schäper had er

aanvankelijk wel ooren naar, doch weigerde uiteindelijk'. Op 17 maart gaat hij op transport naar Hamburg, concentratiekamp Neuengamme, waar de trein met bijna vierhonderd gevangenen in de nacht van 18 op 19 maart aankomt. In het kamp krijgt Jan 'torsperre' opgelegd, hetgeen betekent dat hij (al in Nederland) ter dood is veroordeeld en de poort van het kamp niet uit mag. Een kampoverlevende verklaart later dat Jan al spoedig met dysenterie in het *krankenrevier* wordt opgenomen.

Neuengamme wordt in april ontruimd en een van de transporten vertrekt op 8 april met ongeveer tweeduizend zieke en zwakke gevangenen in veewagens met bestemming kamp Bergen-Belsen. Tijdens deze tocht in zuidelijke richting blijkt dat het spoorwegknooppunt Soltau geblokkeerd is en het kamp niet meer bereikt kan worden. De route wordt nu noordelijk verlegd naar Sandbostel, waar dit transport via een grote omweg pas op 18 april aankomt op station Bremer-vörde. De mannen krijgen tijdens deze tien dagen in overvolle wagons vrijwel niets te eten en te drinken, en velen sterven onderweg. Eenmaal aangekomen op het station moeten de overlevenden nog tien kilometer lopen naar een krijgsgevangenenkamp vlakbij Sandbostel. Hier worden ze in een afgescheiden gedeelte ondergebracht zonder enige voorziening en volledig aan hun lot overgelaten. Volgens kampoverlevende Van Dam is Jan kort daarop overleden. Het kamp wordt op 29 april door Engelse troepen bevrijd.

Jan Mulder is naamloos begraven op de kampbegraafplaats in Sandbostel. De 'Commissie tot het Doen van Aangifte van Overlijden van Vermisten' bepaalt in 1950 aan de hand van de verklaring van Van Dam en het feit dat Jan Mulder niet meer voorkomt op een lijst van aanwezige Nederlanders in Sandbostel (gedateerd 25 april) dat als datum voor de overlijdensakte 24 april 1945 moet worden gehanteerd.

In 1959/1960 zijn door een Franse opsporingsmissie de graven op de kampbegraafplaats geopend, waarbij echter de stoffelijke resten van Jan Mulder niet zijn geïdentificeerd. De niet-geïdentificeerde resten zijn weer individueel herbegraven op de 'Kriegsgräberstätte' te Sandbostel.

Autohandelaar De Vries is op 8 april 1945 in Norg met tien anderen doodgeschoten. Fotograaf Brokken heeft het overleefd; wat er met hem is gebeurd tot aan de bevrijding is niet bekend.

Het tribunaal van het Arrondissement Groningen legt in 1947 aan Oosterhoff o.a. in deze zaak de maatregel op van vijf jaar internering (met aftrek); eind 1948 komt hij met een proeftijd vrij.

Onderluitenant Rutgers, voormalig veldwachter te Coevorden, is in 1950 in andere aanklachten veroordeeld tot vijftien jaar gevangenisstraf (met aftrek). De broers Faber worden veroordeeld wegens deelname aan executiepelotons, diverse moorden en talrijke arrestaties. Piet Faber sterft op 10 juli 1948 zelf voor een executiepeloton. Klaas Carels doodstraf wordt omgezet in levenslange gevangenisstraf, maar hij ontsnapt op Tweede Kerstdag 1952 uit de Koepelgevangenis van Breda en vlucht naar Duitsland.

SS-hauptscharführer Schäper wordt in 1949 in andere aanklachten veroordeeld tot zestien jaar gevangenisstraf (met aftrek). In 1955 wordt hij over de grens gezet.

De auteur verricht historisch onderzoek naar de gevallen die in de oorlog 1940-1945 behoorden tot de (Koninklijke) Marechaussee; De foto van de marechausseekazerne is beschikbaar gesteld door H. Oosting. Wilt u reageren? Uw reactie rechtstreeks aan de auteur is welkom op marchaussee4045@gmail.com.

Majoor Oosterhoff, commandant Marechaussee-gewest Groningen (per 1 november 1943)

colofon

Marechaussee Contact is een uitgave van Stichting Marechaussee Contact en verschijnt zes keer per jaar.

De realisatie is in handen van de SMC-commissie:
Redactie, voorlichting en communicatie.

Redactie

Erik Boom
Roel Bouwman
Marion Broekhuizen-Klijnhout
Hardy Damen
Willem Geense
Frans Meijer
Jack Vlaming

Redactieadres

Weeshuiswal 9
4116 BR Buren
0344-571256
redactiemc@gmail.com

Druk

Ten Brink, Meppel

Vormgeving

Content Innovators, Alphen a/d Rijn

Wijzigingen van adresgegevens

Begunstigersadministratie SMC
Johan Frisoplein 23
8071 LX Nunspeet
0341-257129
c.dboom@chello.nl

Kopij volgend uitgave

Voor informatie over het aanleveren van kopij graag contact opnemen met de redactie

Deadline

De deadline voor het inzenden van kopij voor de volgende uitgave van Marechaussee Contact is 20 maart 2015

inhoud

- 3 Observaties van de voorzitter
- 4 Nestelpennen, actuele berichten over de KMar
- 7 De geschiedenis van het Wapen, deel XXXI
- 8 Agenda, activiteiten van en voor oud-marechaussees
- 10 Veteranenrubriek met allerlei informatie voor KMar-veteranen
- 12 1960 Dienstplichtig, kille klus in Tuindorp-Oostzaan
- 14 Indië – Op bezoek in Korea
- 16 Deel XX van de serie 'De onbekende helden van 1940-1945'
- 18 De autobiografie van Pieter-Jan Poulusse
- 20 Teambuilding reservisten
- 21 SMC-Allerlei
- 26 Personalialia
- 27 SMC-Informatie

Foto omslag:
1960 Dienstplichtig,
kille klus in Tuindorp-Oostzaan